

KOKEMUS PUHUU, TARINA KERTOO, TUTKIJA SELITTÄÄ – TARINOITTAMALLA TIEDETTÄ KOKEMUKSISTA

Arto Tiihonen

KOKEMUS PUHUU

Tuli tai vesi

Sinä suutuit jostain, tunsin sen heti. Läksit mitään sanomatta pelaamaan lentopalloa ja jätit meidät, minut ja lapset, hyvästiä sanomatta valmistautumaan kotimatkaamme. Äiti otti sen yllättävän vakavasti, soittelikin monta kertaa jälkeen päin. Yritti selittää parhain päin, vaikka vaikeaa se olikin. Tapasi mukaan et muistanut koko episodtia seuraavan kerran tavatessamme.

Ajomatka oli pitkä. Lasten nukahdettua mieleeni alkoi tulla muistoja yhteisistä peleistämme. Pelasimme kymmeniä, satoja, ei vaan tuhansia kertoja kotipihalla tai -tiellä jalkapalloa, jääpalloa ja sulkapalloa. Silloinkin, kun olin toisella kymmenellä, Sinä olit se, joka osoitti tunteita, minä se, jonka piti ymmärtää. Niin herkästi suutuit, herpaannuit tai pahoitit mielesi, jos ”ei ollut kivaa”. Kerran läksit yhteisestä lentopallopelistä, kun tyttäresi, isosiskoni, hiukan arvosteli lyöntiäsi ”kopiksi” etkä sen jälkeen tullut pelaamaan, vaikka käytännöllisesti katsoen koko kylä kokoontui muutaman vuoden ajan lentiskentälle. Nyt käyt harjoittelemassa samaa peliä ainakin kolme kertaa viikossa ja pelaatte sotaveteraanien Suomen mestaruudesta.

Minä pidin huolen siitä, että keskinäisissä peleissämme et menettänyt malttiasi. Pelasin tosissani, koska et sietänyt ”löysäilyä” tai ”armopaloja” – pelaat lastenlastenkin kanssa korttia aina yhtä tosissasi. Et kestä häviötä, mutta vielä vähemmän kestät sitä, että joku ei pelaa tosissaan. Murrosikäisenä, kun olin jo Sinua selvästi parempi, opin pelaamaan tasaisia pelejä kanssasi, jotta pelimme olisi mahdollinen. Muistan hyvin, kuinka innostuit, selitit jotakin koko ajan – ”psyykkasit” minua ja itseäsi. Yritit varmaan opettaa minua kestäämään kovia pelejä. Jalkapallokatsomossakin Sinä olit se, joka eli täysillä mukana pelissä – usein tönit vieruskaverisi mustelmille. Minä valitsin, tai minulle jäi, rationaalisen taktikon ja tunteiden kurissa pitäjän rooli.

Mutta ennen yhteisiä pelivuosiamme oli aika, jolloin minä olin heikko, sairaaloinen pojanräpäle. Silloin minä toivoin, että vielä joskus ”isukka” pelaisi kanssani. Ehkä Sinäkin toivoit samaa omalta isältäsi. Mutta hänhän ei koskaan tullut pelaamaan lastensa kanssa, lotrasi vain miesporukoissa, tappeli ja joutui vaikeuksiin. Sinä päätit tehdä toisin, ja teitkin. Kauaa ei minun tarvinnut odotella ”isukkia” pelaamaan, Sinä et jäänyt miesporukoihin, minä olin Sinun tärkein ”joukkueesi”. Nyt kun Sinä olet jo vanha ja Sinä olet se, joka pelaa, odotat varmaan, että milloin se ”poitsu” ehtii katsomaan peliäsi. Olenko minä nyt korvike isällesi, jonka olisi silloin aikoihin pitänyt tulla katsomaan, miten oma poika pelaa?

* * *

Sinä olet pikkuveli, ”Veli-Veikka”. Olet vajaa kaksi vuotta nuorempi ylivoimaista isoveljeäsi, urheilijaa, muusikkoa, taiteilijaa ja mitä vielä. Minä taas olen isovelji, puolitoista vuotta vanhempi pikkusiskoani, jolle olin esikuva urheilussa, koulussa, milloin missäkin, joskus vain sen vuoksi, että olin poika. Sinä olit jo lähtökuopissa veljeäsi jäljessä, minä siskoani edellä. Sinun on aina täytynyt

kamppailla tullaksesi näkyville, tunnustetuksi ja hyväksytyksi. Minä olen ollut se ”toivottu poika”, pikkusiskon ihailun ja kateuden kohde, joka on ollut esillä ilman omaa tahtoaankin.

Urheilussa pistit joskus ”kampoihiin” veljellesi, olit pienempänä nopeampi ja ketterämpi. Lopulta kuitenkin jouduit toteamaan heikkomuutesi. Minunkin pikkusiskoni yritti voittaa minut urheilusaavutuksissa ja koulumenestyksessä, jälkimmäisessä väliaikaisesti onnistuenkin. Sinä olet aina ihaillut karismaattisia sankareita, varsinkin urheilijoita. Olet ollut sokea heidän huonoille puolilleen ja olet naiivisti kuvitellut heidän olevan meitä muita ylempänä pelkästään sen vuoksi, että he juoksevat, heittävät tai pelaavat paremmin kuin muut. Minä taas aloin jossakin vaiheessa inhota tätä paltvontaa osaksi kai siksi, että näin pikkusiskoni kärsivän siitä, että minä olin poikana muka häntä parempi. Pikkuveli/siskosyndrooma: yrittää turhaan voittaa isoveljensä siinä, missä isoveli on parhaimmillaan.

* * *

Minä urheilen jo ikämiehissä enkä ole vielä kukaan lopettanut opiskelujani. Sinä kehut olleesi Suomen nuorin ammattikoulusta valmistunut 13-vuotiaana. Olisit toki halunnut opiskella ja kunnia-asiasi onkin ollut kouluttaa kaikki lapsesi niin hyvin kuin mahdollista. Vaikka sitä on enää vaikea huomata, niin Sinua sisimmässäsi harmittaa se, että et saanut lapsena parempia kortteja käsiisi. Ja vielä kurjempaa on se, että siinä ne itse asiassa olivatkin ihan lähellä, mutta niin kaukana. Äitisi hän oli suuren talon ja kuuluisan suvun tyttäriä Käkisalmelta. Poikavuosista kertoessasi vilahtelevat kenraalit, presidentit ja valtion yhtiöiden johtaja äitisi sukulaisina tai tuttavina. Epäsäätynen avioliitto isäsi kanssa rikkoi välit äidin sukuun ja isäsi viinan käyttö kaikkine liitännäisvaikutuksineen varjosti muutenkin lapsuuttasi. Meillä ei viinaa juotu, mitä nyt isäsi

joskus käydessään kossupullosta kahvia laimensi. Jos nimittäin äidin silmä vältti. Meidän ei tarvinnut viinan kiroja kestää.

Olit neljäntoista, kun talvisota alkoi. Nuoruutesi meni sotimiseen, kaikenlaisiin kepposiin ja tietenkin urheiluun. Rintamallekin ehdit haavoittumaan. Aika vähän minä niistä ajoista tiedän; sodasta et juuri ole kertonut. Yksi tarina, joka kulkee läpi koko armeija-ajan on toki tuttu. Siinä Sinä muutut rivimiehestä urheilun ansiosta erikoistapaukseksi, saat huomiota ja pieniä vapauksiakin. Menestyt juoksussa ja hiihdossa, joita jatkat sodan jälkeenkin aktiivisesti kunnes työ ja perhe vievät aikasi. ”Olisihan minusta tullut...” on lause, jolla aloitat tarinasi urheilu-urastasi.

Armeijan kuri ei kuitenkaan sopinut Sinulle, jouduit hankauksiin esimiesten kanssa aivan kuin isäsi aikanaan. Et alistunut ylempien Sinulle järjestämiin epäoikeudenmukaisuuksiin, vaan protestoit näytävästi – ja jouduit kärsimään. Sen ikävaiheen jonka Sinä elit sodan jaloissa ja melskeissä, minä vietin seitsemänkymmentäluvun nousukaudella pelaten jalkapalloa. Jos Sinä unelmoit urheilusankaruudesta lahjakkuutesi vuoksi, niin minä harjoittelin ”totaalisin menetelmin” tullakseni liigapelaajaksi tai jopa ammattilaiseksi. Yhteistä meille on se, että armeija ei sopinut kummallekaan. Kun Sinä vihastuit, niin minä sairastuin – siinä ero.

* * *

Sinä odotat vieläkin, että ruokasi tarjoillaan olohuoneeseen, jos telkkarista tulee urheilua. Sinä teit kovaa ruumiillista työtä, luit ja pelasit, kun me olimme pieniä, kun äiti oli kotona. Palkkatyöhön menon jälkeenkin äiti hoiti aina ylivoimaisesti suurimman osan taloustöistä, sillä välin Sinä olet lukenut tai levännyt. Nykyään puuhaillette puutarhassa, pelaatte korttia, luette, katsotte telkkaria, käytte marjassa, kävelemässä ja pelaamassa tai jumppaamassa. Teet sanaristikoida, kun äiti laittaa ruokaa tai touhuaa muuten keittiössä. Sinäkin teet joskus aamiaisen.

Minä yleensä vien ja haen lapset hoidosta, valmistan ruuan, jonka pyrimme syömään yhdessä niin kuin aina kotonakin. Silloin se oli neljältä, nyt joskus viiden ja seitsemän välissä. Iltaohjelmamme vaihtelee eri perheenjäsenten menojen tai yhteisten harrastusten mukaisesti – käymme muskarissa, uimassa, ulkoilemassa, pelaamassa, kaupassa, puuhailemme pihassa ja puutarhassa, kyläilemme tai meillä kyläillään kunnes nukutamme lapset. Toinen siivoaa keittiön ja toinen pistää pyykit peseytymään. Kaikki välttämätön tekeminen jakautuu kohtuullisen tasapuolisesti. Naisten ja miesten töitä ei oikeastaan olekaan. Sen jälkeen me aikuiset juttelemme päivän tapahtumista, kuuntelemme musiikkia, luemme tai katsomme jonkun elokuvan. En minäkään ole kovin hyvä ruuanlaittaja.

Sinä luovuit miesten maailmoista, mutta perinteinen miehen asemasi on kotona selvä. Äiti passaa Sinua ja pitää kodin ohjaketset hallussaan. Sinä olet kuin ”lapsikuningas”, jolla on ylhäinen asema, mutta vähän käytännöllistä valtaa. Minä halusin sekä miesten että naisten maailmat, ettei minua hallittaisi, että oppisin ymmärtämään naista ja miestä itsessäni. Minä olen kotona isäpalvelija tai äiti-isämies, maailmalla taas asia-mies tai suhde-mies tilanteen mukaan vaihdellen. Sinä olet ollut minulle ennen kaikkea isä-mies, minä Sinulle poika-mies tai nais-mies. Miten vaikea onkaan nähdä isäänsä tai poikaansa itsestä irrallisena miehenä: poika ei jaksakaan aina sitä samaa, isä ei ymmärrä jatkuvasti muuttuvaa.

* * *

Olemme ongella, kolme sukupolvea – isoisä, poika ja pojanpoika. Kaikki on melkein samanlaista kuin silloin kolmekymmentä vuotta sitten – luonto, hiljaisuus, kalojen narraamisen jännitys. Sinulla on edelleenkin ne samat manööverit kuin silloinkin. Se sama kummallisten uskomusten kirjo, joiden avulla kaloja pitäisi saada, elää edelleenkin. Ne vetoavat pojanpoikaan, niin kuin silloin ennen

minuunkin. Lähdimmehän melkein jokaisena kesäviikonlopun aamuna järvelle niin aikaisin, että sain seurata luonnon heräämistä auringon noustessa joskus viileän sumuisena, joskus kirkkaana ja kuumana valopallona Pykäläniemen takaa. Emme puhuneet paljon mitään, annoit perätuhdolta merkkejä soutu-uunnasta päätäsi kään- nellen.

Mutta kyllä me puhuakin osaamme. Sinä ihmettelit kerran ko- vasti, kun kuulit pukuhuoneen oven läpi minun kertovan toisille pojille jotakin juttua. Et ollut koskaan kuullut minun puhuvan niin eloisasti. Minäkin yllätyin, kun kuulin Sinun kertovan vanhoille ys- tävillesi urheilu-urastasi ja armeijatoilailuistasi. Missä oli nyt se pe- lokas ja vastentahtoinen isä, joka ei uskaltanut ajaa Helsingissä au- tolla edes lyhyttä matkaa tai joka saattaa vastustaa kaikkea sellaista, mitä ei täydellisesti hallitse? Ehkä olet isänä arka ja suojeleva, mut- ta miehenä et ole köyhä etkä kipeä? Niin kapea on pojan katse.

Kuulen seinän takaa, kun kerrot elämäntarinaasi – pärskyt välil- lä naurusta, korostat ääntäsi huippukohdissa ja eläydyt rooliisi aivan kuin suomalaisen heittoon, potkuun tai hyppyyn katsoessasi televi- siota. Sinun tarinasi itsestäsi on tulisen miehen tarina tuulimyllyjen maassa. Tärkeätä ei ole tarinan loogisuus, vaan se, että huippukoh- dissa koetaan voimakkaita elämyksiä. Olen kuullut usein myös sen tarinan, jonka kerrot minusta. Itse en siitä oikein itseäni tunnista, mutta ymmärrän kyllä Sinunkin näkökulmasi. Minä olen kokenut asiat eri tavoin kuin Sinä, mutta jos olisin itse Sinun paikallasi, niin ehkä näkisin asioiden laidan toisin. Se tarina on itse asiassa paljon loogisempi kuin omasi. Siinä poikasi, josta toivoit huippu-urheili- jaa, kohtaa vaikeuksia sairauksina, loukkaantumisina ja huonona tuurina. Oikeastaan vain yksi juttu siinä tarinassasi minua vaivaa – minä olin pian urheilu-urani jälkeen pikemminkin helpottunut kuin katkera. Minä en halunnut sanoa, että minusta olisi voinut tulla...

* * *

Jos me olisimme antiikin alkuaineita, niin Sinä olisit tuli ja minä vesi, niin monissa asioissa olemme vastakohtia toisillemme. Ehkä minusta on tullut vesi, koska kaksi kokkoa polttaisivat vain toisensa. Meistä on tullut vastinpareja, vaikka kurkotammekin toisiamme kohti. Sinä haluat aina parastani, minä haluan ymmärtää Sinua. Aina emme onnistu. Eikä sekään ole totta, että olisimme kaikessa erilaisia. Minäkin haluan, että lapseni oppivat isästään – vaikkeivät ehkä isältään – asioita, suhtautumistapoja, tunnetiloja, joiden avulla he tekevät itsestään sellaisen kuin vain heistä voi tulla. Niinhän minäkin olen tehnyt suhteessa Sinuun. Tulkoon siis tuli tai vesi.

Pyöräretki urheilemisen epätodellisuuteen

Aurinko hehkuu kuumana. Minä poljen, poljen. Vaara nousee eteeni jatkuen loputtoman näköisenä ja tie nousee sen kylkeä ylös kapenevana vain hiukan kiemurtavana nauhana. Tunnen riemun sekaista tuskaa pohkeissani, kun käsken pyörääni yhä kiivaampaan vauhtiin. Sydän hakkaa ja keuhkojen kahina pauhaa korvissani. En päästä vauhtia hiljentymään, tunnen voimaa lantioissani, tunnen kestävyyttä kintereissäni. Ilmavirta jäähdyttää ihoani, jolle hiki valuu pienistä lähteistään hetken juostuaan kuivuvina noroinaan. Pyyhkäisen kämmenselällä ohimoitani suolaisen veden kirveltäessä silmänurkkia. Muuten keskityn vain akselin pyörivään liikkeeseen ja ruumiini tuntemuksiin.

Savolaiset havu- ja lehtipuitten täyttämät mäkimaisemat sekä alavien paikkojen lammet, purot ja järvet vilahtelevat kummallakin sivullani, kun tasaiseen vauhtiin päästyäni ajan yhä vain eteenpäin. Päästyäni pois valtatieltä, jolla ohiajavat rekat häiritsivät menoani, on polkemisen ilo ja helppous tehnyt minusta virtaavan liikkeen, virtaavan ajatuksen. Kun ruumiissani aaltoilee tasainen, hyvää oloa

tuottava rytmi ja maisemat vaihtuvat yhtä varman rytmikkäästi, on ajatuksen helppo herkistyä olennaiselle.

Matkani halkoo isäni suvun alkuperäisiä kotipaikkoja muuttaman sadan vuoden takaa. Kuvittelen heitä täällä ”suuren veden” pohjoispuolelle muuttaneita uudisraivaajia, kaskenpolttajia, kalastajia, metsämiehiä ja kruunun siltavahteja. Reilu sata vuotta sitten muuttoliike vaihtui takaisin etelään päin. Isoisäni isä ja häntä seuranneet suvun miehet asuivat ja asuvat enimmäkseen edelleen tuon veden eteläpuoleisessa isommassa kauppapaikassa käsityöläisammattaje harjoittaen. Samassa paikassa siis missä minäkin lapsuuteni ja nuoruuteni vietin. Muista poiketen minä menin ensin pohjoiseen opiskelemaan, mutta asuin lopulta etelään, meren rannikolle, pääkaupunkiin. Mietin sukuani, itseäni, historiaani. Mistä tulen, missä olen, mihin menen.

Pyörä kulkee kevyesti ja ikään kuin huomaamatta kiihdytän vauhtiani. Olen ajanut taukoamatta lähes sata kilometriä, matkaa lapsuuden kotiin on enää reilu kaksikymmentä kilometriä, kun päätän, että ajan täysillä loppuun asti. Sykkeeni nousee, hengitys kiihtyy, maitohapot kopistelevat jo lihaksiani. Minä vain jatkan, poljen ja poljen ja poljen. En hellitä enää alamäissäkään, vaan kierän kampea kaiken aikaa isoimmalla vaihteella.

Tietysässä rasituksen vaiheessa tapahtuu outoja: alan tuntea jotain merkillisen tuttua. Ruumiini palauttaa minut takaisin nuoruuteeni. Enää en polje, minä hiihdän. Hiihdän julmettua vauhtia, olen nääntymäisilläni, mutta periksi en anna. Taon sauvoilla lumeen ja kiroan. Voimia ei ole enää nimeksikään, mutta olen päättänyt taistella. Silmissäkin sumenee, jonkinlainen paniikki iskee, mutta minä hiihdän.

Yhtäkkiä elän uudelleen läpi yhtä elämäni tärkeintä hiihtokilpailua, kyseessä on junioreiden SM-viestihiihdon ankkuriosuus, olen neljätoistavuotias. Puolet nuorempi kuin siinä ajaessani. Virtaus on poissa, olen täysin hiihdon tunnelmien pauloissa. Ruumiini kertoo tarinaa, joka on sinne ikuisesti kirjoittautunut. Liha puhuu ja

minä kuuntelen. Mutta en vain kuuntele, minä kommentoin, minä ymmärrän jotain uutta itsestäni. Se hiihto olikin paljon enemmän kuin vain yksi kilpailu. Se oli initiaatio, jossa taistelin isäni kanssa, jotta voittaisın hänen arvostuksensa. Enkä vain isäni, vaan koko sen urheilijoista koostuneen ja urheilusta kyllästetyn kulttuurin arvostuksen. En voinut antaa periksi, vaikka minuun sattui ja olin kuolla väsymyksestä.

Joku voima vie minua eteenpäin, haluan kokeilla, jaksanko ja uskallanko ajaa itseni uudestaan ääri rajoille. Silloin se oli pakko, nyt se on oma valintani. Vai onko sittenkään? Vaikka olen yppösen yksin, tunnen, että minun on taas näytettävä jotakin jollekin. Nuorena se oli isä, kaverit, urheilu – kuka tai mikä se on nyt? Minä itsekö, vai se ympäristö, jossa toimin? Yhtäkkisesti uskon, että ajamalla itseni ääri rajoille saan tietää vastauksen. Poljen siis yhä raivoisemmin, yhä kiihkeämmin. Kaksi tarinaa sulautuu yhdeksi. Tajuan kirkkaasti, miksi oli niin tärkeää hiihtää niin kovaa, hiihtää ja voittaa. Se oli väylä ylemmäs, se oli myös väylä pois, se oli väylä itsetuntoon. Mihin nyt menen?

Tajuan elämäntilanteeni ristiriidat, mutta tajuan myös, että ne eivät ole enää ratkaistavissa saavuttamalla tai lähtemällä pois niin kuin nuorena. Minun ongelmani on nyt ruumiillisuudessa, se on urheilussa ja liikuntakulttuurissa. Minun on ratkaistava, voinko ylipäätään elää liikunnasta ja urheilusta, aloista, joihin olin itseni kouluttanut, vai etsinkö jotain muuta, ihan pysyvästikin. Etsiskelyä oli nyt kestänyt jo muutaman vuoden ajan. Ajan eteenpäin, ongelmani sisään. Ja poljen rytmikkäämmin, poljen kiihkeämmin.

Alan nähdä kaiken selvemmin, tunnen tunteita, löydän tärkeitä asioita. Maailman muuttaminen, jota olin työkseni yrittänyt, alkoi tuntua ontolta, jos en itse muuttuisi. Muuttaisin maailman samalla raivolla, samalla intentiolla kuin hiihdin nuorukaisena kilpaa – yrittäisin vain näyttää muille, että kyllä minä osaan, kyllä minä jaksan ja kyllä minä pystyn ottamaan maailmaa kammesta kiinni ja kään-

tämään. Katso isä, katsokaa naapurin miehet, katsokaa koko urheiluseuraväki!

Hetkeksi tyhjiys ja väsymys valtaavat miehen. Olen antamaisillani periksi, kaikki onkin ollut turhaa – olen vain taistellut arvostuksen saamiseksi. Tekemällä arvokkaita asioita, ajattelin tulevani arvokkaaksi itsekin. Urheilu tuntui turhalta, ajan haaskaukselta, moraalisesti arveluttavalta. Doping oli hiukan aiemmin lamauttanut osan suomalaisesta itsetunnosta, minunkin. Olin hylännyt urheilun myötä myös uskon ruumiillisuuteen. Jostain syystä en kuitenkaan malttanut lopettaa, matkaa on vielä jäljellä. Päätän kokeilla rajojani uudemman kerran.

Poljen, ja poljen, puristan ohjaustankoa, nousen satulasta enkä enää tunne hikeä, en kipua, vaan ääretöntä nautintoa. Minä poljen ja syke nousee, hengitys kiihtyy, kiihtyy... se on kuin rakastelussa enkä voi lopettaa. Tajuan vain enää hämärästi, että ajan pyörällä samat pinnanmuodot läpi kuin vuosia sitten – latu kulki lähes tien viressä. Tunne on kuitenkin toinen, silloin angstinen, nyt vapautunut, riemukas, orgastinen. Mikään ei voisi minua nyt pysäyttää. Kun viimeinen lasku aukeaa ja jarrutan hurjan vauhtini kääntyäkseni sivutielle, tunnen ymmärtäneeni jotain itsestäni. Ja tiedän, että minä teen suunnanmuutoksen. Palaan takaisin ruumiillisuuden pariin.

Loppumatka vanhempieni kotiin on hiljaa ajettavaa, mutkaista, suomalaista soratietä nimismiehen kiharoineen. Ruumis lepää pyörän päällä, kun hengitän tuttuja hajuja ajaessani viilentyvässä kesäillassa ohi niin tuttujen paikkojen. En kuitenkaan jaksa nyt kiinnittää paljonkaan huomiota ympäristööni, tuuheaan metsään, pieniin puroihin, peltoaukeamiin ja järven selkään. Kotiin päästyäni en ehdi tervehtää kotona olijoitakaan pitkästi, sillä minun on mentävä kirjoittamaan pyöräretkeni tarina. Tarina, joka on valmiina, tarina, jonka nimenkin tiesin: pyöräretki urheilemisen epätodellisuuteen. Siihen kokemaani epätodellisuuteen, josta aioin tehdä tarinoineni totta.

Tuku tuku lampaitani

On ilta. Nukkumaanmenoaika. Istun pikkuisella pallilla nallekarhu, ”Otsoherra”, sylissäni. Laulamme nallen kanssa unilaulua pikkuiselle tytölle. ”Otsoherran pitää liikuttaa käsiä”, kuuluu peiton seasta lupsahtamaan pyrkivien silmäluomien alta. ”Selvä”, vastaan. Otan Otsoherran syliini ja esitän laulun vähän möreämmällä äänellä, ja nyt myös nalle eläytyy paremmin oopperalaulajan osaansa.

Pian tirkistelykin loppuu ja kaunis, ja kallis, ruskeaposkinen pää kallistuu tyynyä vasten. Jään istumaan pallille, ihailen kohta nelivuotiaan raukeaa unta. Niin pieni ja heiveröinen on tuo pieni olento, joka valveilla ollessaan ottaa itsestään selvästi oman, ”prinsessin” paikkansa perheessä ja missä sitten kulkeekin. Minkälainen mahtaa olla hänen tulevaisuutensa?

Kili kili kiliäni

Katseeni siirtyy yläviistoon; siinä hymyilee toinen ruskeasilmä, Lola Odusoga, liikuntajärjestöjen kustantamassa julisteessa. ”Kaikki me olemme erilaisia, mutta olemmeko samanarvoisia?”, sanotaan tekstissä ja Lola hymyilee vienosti. Kilpatanssija, huomaan ajattelevani. Naapurihuoneessa, jossa 8-vuotias isovelji yrittää saada unenpäästä kiinni, on Mika Halvarin kuva, vaikka isovelji se tässä perheessä tanssia harrastaa. Käy Aira Samulinin hip-hopissakin.

Tänään hän kylläkin rullaluisteli kauppaan aika pitkän matkan. Hyvin se meni, vaikka poika ei olekaan erityisen innostunut urheilusta. Leikkii mieluummin pikkupoikien ja joskus pikkutyttöjenkin leikkejä. Jos joskus itse viivähdän katsomaan telkkarista urheilua, sanoo: ”Sinä himoitset jalkapalloa!” Sanonta on ihanasti rempallaan niin kuin se ”Kookala”, joksi hän pikkuisena monta vuotta kutsui Coca-colaa.

Päkä päkä puskuripässiä

Pari iltaa sitten olimme olleet koko perheen voimin uimassa, kun paluumatkalla poljimme lähikentän ohi. Minä, isovelji ja hänen luokkakaverinsa. Kentällä pelasi somaliryhmä jalkapalloa. Sama ryhmä, jonka kanssa olen itsekin lenkillä ollessani pelannut – pyysivät mukaan, kun oli pelaajista puutetta. Hassu juttu oli se, että jalkapallokentällä he tuntuivat ihan erilaisilta kuin tavallisesti. Kentällä somalit olivat avoimia, huumorintajuisia ja kontaktihakuisia, vaikka muuten he tuntuvat viihtyvän omissa ryhmissään. Pelissä meillä oli yhteinen kieli.

Silloin kentän ohi ajaessamme ihmettelin sitä tunnelmaa, joka siellä vallitsi: Jotakin erityistä oli ilmassa. Epäilyksiäni vahvisti poliisiauto kentän reunassa. ”Mitähän täällä oikein on menossa?”, muistan ajatelleeni.

Päkä päkä pässiäni

Seuraavana päivänä metrossa pari pikkupoikaa luki olan yli naapurin iltapäivälehteä. ”Mun isovelji näki ton tappelun eilen”, sanoi toinen toiselle. Uteliaisuuteni heräsi, minäkin vilkaisin epäkohteliaasti vieressä istuvan lehteä. En oikein saanut asiasta selvää, mutta pelkäsin oudosti jotakin. Ostin itselleni aviisin, ja näin, mistä oli kysymys. Suuri joukko skinejä oli hyökännyt näiden jalkapalloa pelaavien somaleiden kimppuun heti sen jälkeen, kun ohitimme kentän. Ukkosta siis oli ilmassa!

Aurinko maille laskeutuu

Tapauksen jälkeen faksailin kirjeitä suomalaisille urheilujohtajille toivoen heidän tekevän asialle jotain. ”Ei kai voi olla oikein, että urheilua harrastavien kimppuun hyökätään pesäpallomailoin ja putkenkappalein”, kysyin kirjeessäni.

Mielessäni pyörivät uhkakuvat – tapaus unohdetaan, annetaan sen pysyä rikosasiana. Onhan useita skinejä pidätettyinä. Urheiluihmiset eivät ota selvästi kantaa asiaan, vaikka opetusministeriö

rahoittaa urheilujärjestöjen suvaitsevaisuuskampanjaa. Lola saanee kyllä urheilla rauhassa, mutta saavatko aivan tavalliset pallonpottokijat? – varsinkaan jos eivät tuo mainetta maailmalta. Ja minut leimataan hysteeriseksi häiriköksi, jolta on suhteellisuudentaju kadonnut.

Katson nukkuvaa naamaa ilta-auringon valossa. Minäkö hysteerinen? Siksikö, että isänä olen huolissani lapsieni tulevaisuudesta? Voinko turvallisin mielin antaa heidän mennä pelaamaan lähikentälle?

Kussa mun kultani viipyy

Isoveljeä on haukuttu koulussa neekeriksi. Pari kertaa on tullut käsirysyäkkin. Skinihyökkäyksen jälkeen hän on kysellyt selvästi huolestuneempana tietoja skineistä. Hän halusi leikata samanlaisen lyhyen tukan itselleenkin – sehän on nyt muotia. ”Sopisiko se ruskeaihoiselle lainkaan?”, kuvittelin hänen ajatelleen.

Yleensä sitä yrittää, ja tutkijana täytyykin yrittää, ymmärtää kaikenlaisia ihmisiä, heidän motiivejaan ja elämäntilanteitaan. Skineistä oli kuitenkin vaikea sanoa pojalle mitään kovin positiivista. Toiseuden pelon muuttumista muukalaisvihaksi on vaikea sulattaa ja sanoin ilmaista.

Tämän olen perinyt isältäni. Hän kiihtyy heti, ja voimakkaasti, jos tuntee, että heikompia sorretaan. Isä oli joutunut seitsemänkymmppisenä sanaharkkaan puolustaessaan pakolaisia, joita on siellä Etelä-Savossakin jonkin verran. Isällä on perspektiiviä – ei kai kaksi- ja kolmekymmmentäluvuilla niin kovin helppoa ollut työläisen lapsella päämajakaupungissa.

Ei ole helppoa asettua vastahankaan. Muistan, miten edellisenä talvena jouduin paikallisen jengin kanssa sanaharkkaan siitä, miten yleisöluistelukentällä toimitaan – jengiläiset kun rupesivat vetelemään lämäreitä pikkulasten sekaan. Äkkiä huomasin olevani yksin

näkökantoineni, jonka jokainen varmasti tiesi oikeaksi. Tappelukaan ei ollut kaukana, kun nuoret saivat uhovaihteen päälle.

Lähdimme isoveljen kanssa kiihtyneinä pois kentältä, koska jengi ei perääntynyt ja olisi ollut liian vaarallista jäädä kiekkosateeseen. Näin, että isoveli otti sen raskaasti eikä hän oikein ymmärtänyt tilannetta. ”Miksi sinun piti ruveta kiistelemään?” Poikaa pelotti minun jääräpäisyyteni, pikkupoika olisi mieluummin antanut periksi ja luistellut kentän takanurkissa.

Ehkäpä skinit saavat voimansa myös tästä: niuhottajahan ei kukaan halua olla. Ja tyhmähän se on, joka ehdoin tahdoin turpiinsa ottaa. Pikkupoikana ehkä olisin minäkin niin ajatellut. Isona en, enkä isänä varsinkaan. En halua, että pikkusisko joutuu pelkäämään isoveljensä puolesta siitä syystä, että isä ei ole puolustanut ruskeaihoisten ja -silmäisten oikeutta liikkua ja urheilla rauhassa.

Kyllä me tavataan huomenna

Palloliitosta soitetaan. He haluavat järjestää tapaamisen, jossa pohditaan keinoja rotukahakoiden estämiseksi. Se on ainakin osittain lähettämieni faksien ansiota.

Olen silti levoton. Mitä me voimme tehdä sille pelolle, jonka voi kokea vain se, joka tuntee pelon kirjaimellisesti omissa nahoissaan? Emmehän me valkoihoiset pysty kokemaan sitä vihaa, joka rasistin katseesta lähtee, kun hän katsoo omasta mielestään alempaa olentoa. Emmekä ymmärrä pelkoa ja ahdistusta, jota tuon vihan kohtaaminen aiheuttaa. Emme ainakaan silloin, kun emme voi myötäeläen sitä kokea. ”Pelon maantieteen” voi kokea vain se, joka on pelottelijan mielestä puolustuskyvytön, heikompi ja alempi olento. Valkoihoinen mies ei helposti ymmärrä naisen tai tummaihoisen pelkoja.

”Sata mellakkapoliisia suojeli turkishuutokauppaa!” huutaa il-talehden lööppi. Lähikentän kahakkaan oli varattu yksi poliisien partioauto, sisällä mies ja nainen, vaikka poliisilla oli melko varma

tieto tulevasta tappelusta. Hälytyksen jälkeen kymmenet poliisit saivat tehdä kovasti töitä lopettaakseen liekkiin leimahtaneen tappelun. Vaikea on tietysti poliisia syyttää – skinit tulivat tilausbusseilla paikalle.

Vilkaisen viatonta poskea tyynyn pieluksella. Pitääkö minun sanoa lapsilleni, että tässä yhteiskunnassa suojellaan kuolleiden eläinten nahkoja paremmin kuin tummaihoisia ihmisiä? Ehkä he tajuavat sen vanhempina itsekkin. Vai voiko tätä yhteiskuntaa muuttaa? Voivatko skinit ja somalit tavata toisensa ystävinä – urheilukentällä?

Toisemme suurella salolla

Katson nukkuvaa päätä ja nostan peiton harteille. Siirryn isoveljen huoneeseen, siellä nukutaan jo. Ehkä poika ei alakaan pelätä skinejä niin kuin pienenä koiria. Pikkuruinen pystykorvakin teki pikkupojan hysteeriseksi ja toimintakyvyttömäksi. Mikään ei ole kurjempaa kuin pelko, jolle ei voi mitään. Annan pusun poskelle ja sivelen pitkiä silmäripsiä, hurmurin silmiä, ehkä vähän kateellisenakin.

Menen rauhoittuneena olohuoneeseen ja asetan lasten nukkumattilevyn soimaan. Haluan kuulla vielä illan loppuksi sen, kun Tapio Rautavaara laulaa rauhallisella äänellään yhteisen unilaulumme. Kaiuttimista alkaa virrata tuo niin tuttu, turvallinen, jo lapsuudesta läheinen ääni.

Mitähän omat vanhempani ajattelivat antaessaan toiseksi nimekseni Tapion? Ei se tainnut johtua vain siitä, että meille sattui sama syntymäpäivä. Jonkin enteen he siinä varmaan halusivat toteuttaa niin kuin siinäkin, että etunimeni vuoksi olen vieläkin useimmiten Tiainen. Hiihtäjäähän minusta ei yrityksestäni huolimatta tullut, mutta ehkä tunteiden tulkinta onkin minun lajini?

Isäkin väsyttää, unihiekka valuu silmänurkkiin ison ja vahvan miehen tulkitessa hempeästi tuutulaulua.

TARINA KERTOO

On väitetty, että kaikki inhimillinen informaatio on pakattu tarinamuotoon. Tietokoneaikakauden ihmisen on vaikea hyväksyä väitettä, enkä itsekään tuota täysin allekirjoita. Monet ruumiilliset kokemukset, joista olen ollut kiinnostunut, ovat olleet vaikeita ilmaista tarinallisesti. En tosin tiedä parempaakaan tapaa. Nytkin yritän kertoa tarinan siitä, mitkä perusajatukset ovat ohjanneet tarinoiden tekemistäni, minkälaisista lähtökohdista olen kirjoittamiseen ryhtynyt ja minkälaisia tarinoita näin on syntynyt.

Tarinoittamalla olen kuvannut omia (ruumiillisia) kokemuksiani, kertonut toisten ihmisten kokemuksista ja olen yrittänyt ymmärtää kokemusten monenlaisia merkityksiä sitomalla niitä yksilö-, yhteisö-, yhteiskunta- ja kulttuuriteorioihin. Tarinallisuus tekee analyysistä aina historiallisen; se sijoittuu johonkin aikaan, yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen tilanteeseen. Tarinallisuuden avulla kirjoittaja voi kertoa lukijalle paljon sellaista, mitä ”puhtaasta”, kontekstittomasta ja historiattomasta analyysistä ei voi aukilukea. Kun pyrkimys ei ole jonkin ilmiön yleistettävyyteen, vaan sen ymmärtämiseen tietystä kulttuurisesta tilanteesta, tiettyjen ehtojen vallitessa, niin kirjoittaja voi auttaa lukijaa hahmottamaan toimijoiden maailmasuhteita liittämällä tarinaan riittävässä määrin tietoa siitä, missä olosuhteissa tutkittavat ovat eläneet ja mistä kontekstista tutkija heitä tulkitsee.

Minulle on ollut tärkeää se, että tarinallani on jatkuvuus, kontinuiteetti. Kappaleet ja luvut sitoutuvat toisiinsa eivätkä kuvita joltain orjallista (väli)otsikkoteemaa, vaikka sellaisia olisikin. Ajatukseeni on, että artikkeleitani ei lueta sieltä täältä, vaan alusta loppuun. Kokonaisuuden ymmärtäminen vaatii sen tarinallisen luonteen kunnioittamista, sillä koko juttu saattaa olla viritetty hienovaraiseen dialogiin eri näkökulmien kesken. Teksteissäni olen yrittänyt tuoda esiin oman elämäkerrallisen näkökulmani ja kokemukseni

siten, että lukija voi ymmärtää myös muiden kanssatoimijoideni toiminnan logiikan.

Jatkuvuus ei ole minulle pelkästään tekstin sujuvaa etenemistä, vaan myös tulkintakehikon pitää jossain määrin tukea tätä kertomuksen virtaavuutta. Siksi pelkästään sosiologiseksi luokiteltava tulkinta ei ole minulle koskaan ollut riittävää. Sitä on pitänyt laajentaa psykologian, historian, kulttuurin-, sukupuoli- ja ruumiillisuustutkimuksen alueille kuitenkin niin, että tämä poikkitieteellisyys ei ole tarkoittanut teoreettista eriytymistä. Narratiivisuus on ollut ratkaisu tähän eriytyneiden tieteenalojen kyvyttömyyteen nähdä elämän kokonaisuutta sellaisena kuin se arkipäivää elävälle ihmiselle ilmenee – ei hän kysy onko hänen elämäntulkintansa psykologian, sosiologian tai vaikkapa miestutkimuksen piiriin kuuluvaa, hän haluaa ymmärtää itseään ja elämäänsä omassa elämäkerrallisessa jatkuvuudessaan. Tarinoittamisessa onkin kyse siitä, että tutkija osaa liikkua sujuvasti, uskottavasti ja perustellusti kokemuksen tarjoamasta draamasta sisäiseen tarinaan ja sosiaaliseen tarinavarantoon asti.

Omaelämäkerralliset tarinat, kuten tarinat yleensäkin, ovat erilaisia – jotkut iloisia, jotkut surullisia, toisissa on paljon toimintaa, kun toiset ovat filosofisempia pohdintoja. Omat tarinat olen pystynyt jakamaan neljään pääluokkaan sen mukaan, miten ja missä ne ovat syntyneet, mitä niillä olen halunnut ilmaista ja kenelle ne on tarkoitettu.

Novelli

Novelliksi olen nimennyt tarinat, jotka ovat syntyneet ikään kuin itsestään. Tarinat pulpahtelevat esiin metsäkävelyllä, bussissa, junassa, hiihtäessä, pyöräillessä. Ruumiillinen toiminta johtaa eri tasoisten assosiaatioiden syntyyn luultavasti siksi, että liike irrottaa esiin ruumiin erilaiset tuntemukset, niistä tulee tietoisemmaksi.

Liike paikasta toiseen taas irrottaa ajatukset pois konkreettisesta ympäristöstä, sen asettamista vaatimuksista – siivoamisesta, puhe-
limesta, tekemättömistä töistä. Aluksi fragmentaariset assosiaatiot – mieleen pulpahtelevat asiat, ihmiset, jutut – ovat iloisesti sekaisin, mutta jos ne saavat itselleen vaikkapa imaginaarisen kuulijan, niin ne järjestyvät aika pian narratiiviseen muotoon, esimerkiksi pieneksi puheeksi jollekin tietylle kuulijakunnalle tai kommentiksi mielipidesivulle. Tässä vaiheessa hahmottuu perusidea, -havainto ja -väite, joka täydentyy nopeasti sitä tukevilla, mutta myös sen kiistäväillä, argumenteilla. Tavallisesti tällainen tarina syntyy todella nopeasti, joskus alle kilometrin kävelymatkalla, ja se voi olla sellaisenaan valmis kirjoitettavaksi – joskus julkaistavaksikin. En väitä, että tällä tavoin ”tarinoitettu” kertomus syntyisi tyhjästä, vaan sitä on usein edeltänyt todella pitkä asian pohdinta ja perehtyneisyys, joka kuitenkin saa muotonsa melkein kuin salama kirkkaalta taivaalta iskisi juonen käteeni. Tällaiset tekstit olen kirjoittanut minämuodossa, yleistyksyet ja teoriaviittaukset olen joko sijoittanut loppuviitteisiin tai olen jaksottanut tekstin ”tiheämpiin” ja toisaalta selostavampiin osiin. Ehkä tällaista tekstiä voisi kutsua novelliksi.

Essee

Tarinan syntyminen ei kuitenkaan läheskään aina vaadi tuollaisia, järjestyttäviä kokemuksia, vaan jotkut tekstit syntyvät temaattisen tai teoreettisen idean pohjalta. Yritän aina ymmärtää lukemani teoreettiset tai ulkomaiset tekstit oman, suomalaisen kontekstini kautta. Sijoitan teorian omaan elämäni, tuttuihin tai tuntemattomiin tilanteisiin ja ihmisiin. Yritän ruumiillistaa vaikeimmatkin ajatukset. Tällaisen prosessin tuloksena syntyy tekstiä, jossa ikään kuin käyn dialogia teoreettisen havainnon tai havaintojen ja oman tai suomalaisen arkielämän ja yhteiskunnan välillä. Teksti on ”maiste-

levampaa”, tunnustelempaa ja omaelämäkerrallisuus vähemmän kokemuksellista, mutta enemmän narratiivista, historiallista ainesta sisältävää kuin edellisessä. Tekstintekotapakin on toisenlainen; se kestää pidempään, on prosessimaisempaa ja vaatii useita uudelleen kirjoituksia ennen kuin sopiva tunnelma ja tulkinnan taso löytyvät. Oman elämäkerrallisuuden tulee olla uskottava, ei vain ideaa kuvittava, elementti tällaisessa tekstissä. On tietysti sanottava, että kirjoittamalla ei tätä uskottavuutta saavuteta, vaan sillä, että teoria myös tuntuu uskottavalta omassa elämässä. Kyse ei siis ole stilistiikasta tai pelkästä retoriikasta, vaikka retorisen puolen täytyy tietysti olla kunnossa, vaikka itse asiaan uskoisikin. Lujan uskon ja hyvät argumentit voi kirjoittaa epäuskottavastikin. Tällaista kirjoitusta kuvaisin lajityyppinä esseeksi.

Dialogi

Kolmas tapa tehdä tarinallisia ja omaelämäkerrallisia tekstejä on toisten omaelämäkerrallisten tekstien peilaaminen omaan tarinaansa. Tällöin peilaaminen ja vertaaminen voi olla joko suoraa, välillistä, vihjauksia antavaa tai se voi myös jäädä itse tekstissä taustalle, vaikka analyysi- ja tulkintavaiheessa omaelämäkerta olisi vahvastikin läsnä. Tällaiset tekstit ovat yleensä hyvin aineistosidonnaisia, joten se tekee niistä omalajisensa. Kirjoittajan täytyy kunnioittaa alkuperäistä tekstintekijää ja hänen intentioitaan, mutta hänen olisi myös pystyttävä näkemään siinä jotain sellaista, mikä tuo sille lisäarvoa. Tutkijan tulkintavälineenä omat kokemukset ja oma elämäkerta antavat mahdollisuuden pohtia tarinoiden uskottavuutta ja niiden suhdetta esimerkiksi muihin tunnettuihin tarinoihin ja niiden tulkintoihin. Esimerkiksi erilaiset sukupolvitulkinnat tulevat tällaiseen tekstiin sidotuiksi juuri omaelämäkerrallisen kokemuksen kautta. Voin joko tunnistaa tai olla tunnistamatta – ja kirjoittaa kummastakin kokemuksestani – nuorten tulkintoja omista kokemuksistaan. Tällaista kirjoitustapaa voisi kutsua dialogiseksi.

Arviointi eli evaluaatioteksti

Olen hyvin harvoin, jos koskaan, kirjoittanut mistään asiasta, josta minulla ei olisi omaa – edes välillistä – kokemusta. Voidaan tietysti väittää niinkin, että välillisiä kokemuksia meillä on kaikesta siitä, mitä on tapahtunut Suomessa elinaikanamme tai jopa ajasta sitä ennen esimerkiksi vanhempiemme tai sisarustemme kautta. En kuitenkaan tarkoita kokemuksella aivan noin yleistä kokemuksen tasoa, vaikka en voikaan väittää, että kaikesta kirjoittamastani minulla olisi ollut suora, välitön kokemus. Jos ajatellaan vaikkapa liikuntakulttuurin muutosta, niin siitä olen kirjoittanut yleensä sen kokemuksen kautta, joka minulle on syntynyt joko kentillä, saleissa, järjestöissä tai luottamustehtävissä – tai yleensä kaikista niistä. Tällainen teksti hajottaa subjektia eniten, kun oma kokemus asiasta on myös syntynyt erilaisilla ”kentillä” ja erilaisissa situaatioissa, joissa minulla on ollut erilaisia positioita. Tällaisessa tekstissä omaelämäkerrallisuuskin jakaantuu erilaisiksi näkökulmiksi, joiden yhteensovittaminen tarinaksi on yksi tekstin tekemisen haasteista. Tärkeää on myös se, että osaa asettaa eri näkökulmat jonkinlaiseen hierarkiaan, jos niitä suhteutetaan yhteiseen tulkintakehykseen. Omien ruumiillisten kokemusten arvo pohdittaessa vaikkapa liikuntakulttuurin muutosta on pystyttävä arvioimaan ja asettamaan ne niille kuuluvalla paikalleen. Sanoisinkin tällaista kirjoittamista arvioinniksi tai evaluaatiotekstiksi, jossa oma kokemus ja sen tulkinta on asetettu yleisempään ja arvottavaan yhteyteensä.

Tarinoiden ihannelukijat

Yksi novellin, esseen, dialogin tai evaluaatiotekstin kirjoittamiseen suuresti vaikuttava tekijä on sen mahdollinen lukija. Romaanikirjailijoiden väitetään kirjoittavan erilaisia variaatioita omasta elämästään eri kirjoihinsa. Vähän vastaavaa harrastavat myös

tieteilijät. Novellien ideaalilukijaksi ajattelen ihmisen, joka voisi tunnistaa itsessään samankaltaisia (ruumiin)kokemuksia kuin mistä kirjoitan. Tutkijana en kuitenkaan pyri pelkkään tunnistamiseen ja esteettiseen vaikutukseen, vaan esimerkiksi siihen, että lukijani ei pitäisi omia kokemuksiaan marginaalisina tai hävettävinä ja että hän saisi myös tulkintavälineitä omille kokemuksilleen. Novellien ”kakkoslukija” voisi olla ihminen, joka toimii alueella, jossa ruumiilliset kokemukset ovat läsnä, mutta hän ei ole osannut tulkita ja käyttää niitä esim. opetus- tai ohjaustyössään hyväksensä. Esseistiikasta kiinnostunut on ehkä intellektuaalisemmin suuntautunut ihminen, joka on kiinnostunut omista kokemuksistaan ja niiden mahdollisista teoreettisista tulkinnoista. Hän ei hae elämäänsä elämyksiä, vaan ehjää sisäistä tarinaa.

Dialogisen tarinan ihannelukija on joko dialogin toinen osapuoli tai hän voi olla kiinnostunut rakentamaan tai tukemaan esimerkiksi nuorten identiteettejä joko opettajana tai ohjaajana. Häntä kiinnostaa se kohtauspinta, missä sisäiset tarinat ja kulttuurin sallimat tarinat joutuvat hankauksiin. Evaluaatiotekstin ihannelukija toimii edellisiä yleisemmillä tasoilla, ehkä erilaisissa yhteisöissä tai organisaatioissa. Arviointiteksti kiinnittää hänen huomionsa yleisestä yksityiseen, sisäisiin tarinoihin ja ihmisten kokemuksiin, jotka usein jäävät häneltä huomaamatta. Arvioiva ja silti omaelämäkerrallinen teksti saattaa muuttaa tällaisen lukijan käsityksiä siitä, mitkä asiat päätöksenteossa ja hallinnossa ovat ihmisille oikeasti tärkeitä.

Omaelämäkerrallisen asiantuntijuuden tarinallinen voima

Vaikka ideaalilukijat voi periaatteessa luokitella edellä mainitulla tavalla, niin uskon, että jokainen meistä voi löytää kosketuspintoja mihin tahansa noista teksteistä. Panemalla itseni tekstin sekaan olen ainakin siihen pyrkinyt. Tutkijan – ja akateemisen yhteisön,

johon tutkija on integroitunut – teoreettinen avoimuus ja erilaisten ilmiöiden ymmärtämiskyky onkin tässä avainkysymys. Mutta se ei kuitenkaan riitä. Jonkin ilmiön ymmärtäminen ja selittäminen sitomalla se omiin kokemuksiin, omaelämäkerrallisuuteen ja omaan teoreettiseen kykyyn ei vielä välttämättä tee tutkimuksesta laadultaan tarpeeksi hyvää. Tutkimus voi olla koherentti, looginen ja kauniskin, mutta silti voi tuntua siltä, että se ei ole ”riittävän hyvä”. Tutkija onkin kuin nykyäiti tai -isä, joka ei tiedä, miten kasvattaa parhaalla mahdollisella tavalla lapsiaan. Parasta tapaa tehdä tutkimusta ei onneksi ole vielä keksitty.

Selvitäkseni tästä synnyttämästäni tilanteesta, jossa yritän rakentaa itseäni tyydyttävää siltaa kokemuksen, oman sisäisen tarinani ja erilaisten sosiaalisten ja tieteellisten tarinavarantojen kesken, olen kehittänyt omaelämäkerrallisen asiantuntijuuden käsitteen. Se sitoo minut samanaikaisesti sekä tutkijan positioon, omaan kokemukselliseen maailmaani että laajempiin konteksteihini. Omaelämäkerrallisen asiantuntijuuden tarinallinen voima on muun lisäksi siinä, että se tekee monimutkaiset kokemukset ja asiat ymmärrettävämmiksi. Ehkä ymmärrettävä ja hyväksyttävä omaelämäkerrallinen tarina auttaa ihmisiä myös löytämään mieltä elämäänsä korostaessaan heidän omaa asiantuntijuuttaan heidän omassa elämässään.

TUTKIJA SELITTÄÄ

Kun kaunokirjailijoita pyydetään vastaamaan kysymykseen, miten kirjoitukseni ovat syntyneet, tuntuu minusta usein siltä, että nyt kajotaan johonkin niin henkilökohtaiseen ja omaelämäkerralliseen taitoon, ettei tuloksena voi olla muuta kuin ”helmiä sioille”. Toisen elämää ei voi lainata, toisen kirjoittamistapaa ei voi kopioida ja yritysikin tehdä tästä jonkinlaista oppikirjamaista esitystä on tuhoon tuomittu.

Näin voidaan perustellusti ajatella myös tiedekirjoittamisesta. Sekin on persoonallista toimintaa ja kunkin tutkijan ”käsiä” hioutuu hyvinkin erilaisissa prosesseissa. Silti tutkimus myös poikkeaa merkittävällä tavalla kaunokirjallisuudesta: tutkimuksen tehtävä on vastata moniin kysymyksiin, sen on tehtävä asioista ymmärrettäviä, sen tehtävä on olla myös itsereflektiivinen – miettiä omia perusteitaan, omia metodejaan, omia tapojaan ilmaista asioita. Siksi on perusteltua vaatia tutkijoita selittämään tuotoksiaan eri tavoin kuin kaunokirjailijoita.

Tämä koskee erityisesti laadullista ja narratiivisista tutkimusta, joilla lyhyehköstä traditiosta johtuen ei voi olla vielä vakiintuneita tulkintasääntöjä ja -yhteisöjä, joissa tulkintoja voitaisiin tai osattaisiin arvioida. Usein tiedeyhteisössä ja sen ulkopuolellakin joudutaan ankarasti pohtimaan, miten tällainen työ arvioidaan ja mihin kategoriaan se luokitellaan. Tulevaisuudessa tämä asiaa ymmärtävien yhteisö laajenee, mutta se ei poista itsearviointin ja läpinäkyvyyden tarvetta, vaan siihen on kunkin tutkijan palattava jos ei joksaisessa työssään, niin aika ajoin kuitenkin.

JÄLKIPUINTI

Käyn seuraavassa läpi luku luvulta kirjoitukseni perustellen ratkaisujani ennen kaikkea ajatellen sellaista lukijaa, joka on oikeissa uskaltautua omaelämäkerrallisen, kuvailevan tai kaunokirjallisesta tyylistä lainauksia tekevän tutkimustradition pariin.

Yritän selostaa lukijalle:

a) omien kirjoittamistekniikkojeni ja -ratkaisujeni tyyllisiä taustoja, miksi kirjoitin niin kuin kirjoitin. Minkälaista efektiä, tunnetilaa ja vaikuttavuutta hain ratkaisullani,

b) tarinoiden teoreettista ja käytännöllistä substanssia eli mihin keskusteluihin, mihin teoreettisiin esioletuksiin sitouduin teksteissäni ja jopa sanavalinnoissani.

Koska olen jokaisessa luvussa käyttänyt toisistaan poikkeavia tyyllilajeja ja kirjoittamisstrategioita, tulen myös tässä käyttämään erilaisia selitystekniikkoja. Aloitan kommentoimalla jokaista lukua erikseen niille sopivalla tavalla, mutta kuitenkin niin, että selitän sekä a- että b-kohdat. Ennen tekstin aukipurkamista perustelen otsikon valinnan.

Tuli tai vesi

- Tarkoituksena on jyrkällä vastakkainasettelulla luoda mielikuva tekstistä, jossa tätä vastakkainasettelua käytetään sekä tyyllillisenä keinona että itse tekstistä nousevana tosiasiana.

a) kirjoittamiseen liittyvät ratkaisut ja b) teoreettisiin keskusteluihin kiinnittyminen (tässä yhdessä).

- Kertomus alkaa puhuttelusanalla aivan kuin kirjoittaisin kirjettä tai avointa päiväkirjaa. Puhuttelutyylillä pysyy samana koko tarinan ajan, vaikka se koostuu takautumista, muisteloista ja toteamuksista. Tarkoituksena on pitää tarina intiiminä, jotta jännite säilyy,

mutta silti riittävän diskreettinä, että se voisi yhtä hyvin olla kenen tahansa nykymiehen kirjoittama tarina isälleen.

- Tarina rakentuu vastakkainasettelulle, jossa kuvataan kahta erilaista – isän ja pojan – olemisen- ja elämisentapaa, jotka on ymmärrettävissä kummankin erilaisista elämäkokemuksista, kulttuurin muutoksista, läheisistä ihmissuhteista ja keskinäisestä vuorovaikutuksesta käsin. Keskeistä on suhde urheiluun, sukupuolten väliseen tasa-arvoon, mutta myös tunteiden ja kiintymyksen osoittamiseen.

- Loppua kohti vastakkainasettelu höltyy, ”*En minäkään ole kovin hyvä ruuanlaittaja*”. Vanhempi ja uudempi mieskäsitys alkaa säröillä: isästä löytyy pehmeämpää puolta, pojasta sillanrakentajaa sukupolvien yli. Lopuksi katse kääntyy (pojan)poikaan, jonka toivotaan oppivan jotakin isästään, vaikkei ehkä isältään.

- Teoreettisesti tarina on kommentti mies- ja isätutkimukseen, jossa on usein laiminlyöty sukupolvien ketju ja se, miten miehiisyys ja isyys rakentuu suhteessa edeltäviin ja tuleviin konkreettisiin miehiin. On tuijotettu ehkä liikaa vertaisryhmiin, kulttuurin mieskuviin sekä miehen ja naisen suhteeseen eikä ole nähty sitä dynaamista ja historiallista prosessia, jonka tavoittaa parhaiten tarinassa, elämäkerrallisessa tekstissä. Toisaalta kyse on urheilun suhteesta miehisyteen, urheilun muuttuvasta merkityksestä miehelle.

- Tarina on sekä itsessään pätevä kuvaus suomalaisesta miestodellisuudesta 1900-luvun alkuvuosikymmeniltä sen loppuun että kontekstuaalinen lähtökohta tulevalle. Tämän jälkeen on helpompi ymmärtää seuraavia lukuja, kun tunnetaan kiintopisteet sekä menneeseen että tulevaan. (Julkaistu aiemmin teoksessa Silvennoinen, Martti, Tiihonen, Arto & Innanen, Mikko (toim.) (1997), *Härkätaiستelija kentän reunalla*. Jyväskylä: Jylk.)

Pyöräretki urheilemisen epätodellisuuteen

• Otsikossa on kaksoisviittaus, joka aukeaa itse tekstiin (siinä kertoja kokee epätodellisen ruumiillisen tunteen) että Umberto Econ kirjoituskokoelmaan *Matka arkipäivän epätodellisuuteen*, jossa myös urheilusta etsitään esteettisiä, filosofisia ja sosiologisia tulkintoja sen sovinnaisen ja tunnettujen tulkintojen rinnalle.

a) kirjoittamiseen liittyvät ratkaisut ja b) teoreettisiin keskusteluihin kiinnittyminen (tässä yhdessä).

• Alun kolme kappaletta kuvaavat jopa kaunokirjallisuutta hiipoen niitä ruumiillisia, fyysisiä (maisema) kuin historiallisiakin konteksteja, joissa tarinan toiminta tapahtuu.

• Alussa myös vihjataan ruumiilliseen tunteeseen, joka tunnetaan alan kirjallisuudessa “virtauskokemuksena” (flow-experience).

• Neljännessä kappaleessa alkaa toimintaosuus, ”*Sykkeeni nousee, hengitys kiihtyy... (M)inä vain jatkan, poljen ja poljen ja poljen.*” Tekstissä etsitään toiminnalle kuvaavaa rytmiä.

• Viides ja varsinkin kuudes kappale kertovat toiminnan muutoksesta, tarinan saamasta yllättävästä käänteestä, kun ”*Liha puhuu ja minä kuuntelen*”. Tässä viitataan jo edeltä tuttuun ”immediate experience” -kokemukseen, jonka rinnalle nostetaan toinen teoreettinen käsite eli ”initiaatio” miehisyteen.

• Seuraavissa kolmessa kappaleessa toiminta ja takaumat leikkitelevät keskenään, kun siirryn ajassa taaksepäin ja takaisin. Lukijalle kuvataan tätä prosessia vertaamalla näitä nuoruuden ja aikuisuuden tunnetiloja ja niiden tulkintoja toisiinsa. Samalla tekstin tunneintensiteetti kohotetaan korkealle.

• Kymmenes kappale on tekstin suvantovaihe, jossa vedetään uudelleen mukaan kirjoittajan (elämän)historiallinen konteksti ja jossa kerätään voimia loppurynnistykseen.

- Tarinan toiseksi viimeinen kappale on loppuhiipennuksen paikka, jossa mennään tunnetilan huipulle, ymmärretään kaiken tarkoitus ja saadaan vastaus tulevaisuudelle.

- Viimeinen kappale palauttaa lukijan alusta tuttuun maisemaan, sosiaaliseen ja historialliseen kontekstiin. Siinä myös viitataan – lukijalle luultavimmin jo selvinneeseen – kirjoittajan tulevaisuuteen. Tarina lopetetaan niin, että se mahdollistaa sille jatkon, kontinuiteetin. (*”Pyöräretki urheilemisen epätodellisuuteen”*, josta tässä on reilusti lyhennetty ja muokattu versio, on kolmesti eri yhteyksissä – opinnäytteessä, kansainvälisessä tieteellisessä julkaisussa sekä suomalaisessa kulttuurijulkaisussa – julkaistu artikkeli.

Tuku, tuku lampaitani

- Otsikko on saanut nimensä tunnetusta suomalaisesta tuutulaulusta, joka sekä jäsentää ja avaa tarinaa että luo siihen sen rytmin ja tunnelman.

- a) kirjoittamiseen liittyvät ratkaisut ja b) teoreettisiin keskusteluihin kiinnittyminen (tässä yhdessä).

- Tässä tarinassa käytetään hyväksi paikkoihin ja toimintoihin liittyviä tunnelmia; lauletaan tuutulaulua sängyn vieressä, ajetaan pyörällä kentän ohi, seisotaan metrossa, nahistellaan luistelukentällä, katsotaan makuuhuoneen julistetta ja kuunnellaan levyä olohuoneessa.

- Tarinassa on myös paljon henkilöitä, joiden avulla kerrotaan monenlaisista suomalaisille tutuista tunnelmista, näkökulmista ja merkityksistä. Ulkomaiselle, tai urheilua tuntemattomalle, lukijalle täytyy kertoa lyhyesti nimien taakse kätkeytyvien henkilöistä tässä kontekstissa:

- Lola Odusoga: suomalais-nigerialainen tanssija ja TV-esiintyjä, Miss Suomi ja toinen Miss Universum -kilpailuissa.

Mika Halvari: kuulantyyönnön sisähallimaailmanmestari, tunnettu särmikkäästä esiintymisestäään.

Aira Samulin: Suomen tunnetuin modernien tanssien opettaja, yli seitsemänkymmentävuotias karjalaisevakko, joka esiintyy edelleen hyvin nuorekkaasti, vaikka on elänyt rankan elämän.

Tapio Rautavaara: keihäänheiton olympiavoittaja vuodelta 1948, mutta sen lisäksi mittava laulajan ja näyttelijän ura, joiden vuoksi hän ei ole kuulunut urheilijana ”kansakunnan kaapin päälle”.

Arto Tiainen: yksi suomalaisista suurhiihtäjistä 1950- ja 1960-luvuilta, hiihti samassa seurassa kuin minäkin myöhemmin.

Isoveli ja pikkusisko: sijais(kasvatti)lapsiani, joiden kummankin toinen biologinen vanhempi on tummaihoisen. Nimien kertomattomuus tarinassa liittyy sekä tähän huoltosuhteeseen että kerronnan tehokeinoihin: sisaruussuhteen korostus painottaa sitä, että rasismi ei ole koskaan vain sen kohteeksi joutuneen yksilön ongelma.

- Eriyisenä kerronnallisena keinona käytetään tuutulaulun sanoja, joilla tarinan kappaleet sidotaan toisiinsa ja niihin tapahtumiin, joista näissä kappaleissa puhutaan. Samalla kerrotaan siitä tunnelmasta, missä tämä kirjoitus on syntynyt. Isän ja lapsen iltahetken jokaiselle tutun herkkyyden sekä levollisen ja yhtä aikaa haavoittuvan unentulon yhdistäminen täysin päinvastaiseen tunnetilaan, joka rotukahakassa vallitsee, oli tarkoitus alleviivata hienovaraisesti sitä, että meistä kukaan ei voi nukkua rauhassa, jos emme puutu ajoissa yhteiskunnassa vallitseviin epäkohtiin.

- Teoreettisesti tähän tarinaan on sisäänkirjoitettu niin etnistä kuin luokkateoriaakin, käsityksiä yhteiskunnan epätasa-arvoisuudesta, urheilun emansipatorisista kuin repressiivisistä puolista, ruumiillisista tunteista, pelon maantieteestä (sekä teoreettinen että Suomessa myös julkinen keskustelu tunnetun kirjailijan [Anja Kauranen, myöh. Snellman] paljon keskustelua herättäneen feministisen teoksen ja siitä myöhemmin tehdyn elokuvan kanssa) ja omaelämäkerrallisuudesta.

- Kirjoituksella on myös pyritty siihen, että se pistäisi mahdollisen lukijan toimimaan eli se on tässä mielessä myös poliittinen kirjoitus. Sitä voisi sanoa ”henkilökohtaisen politisoimiseksi” tavalla, jossa vedotaan kaikille yhteisiin tunteisiin ja toimintatapoihin eikä vain niihin ”normaalipolitiikan” keinoihin, jotka jäävät yleensä arkielämälle vieraiksi projekteiksi ja julkilausumiksi. (Julkaistu aiemmin teoksessa Silvennoinen, Martti, Tiihonen, Arto & Innanen, Mikko (toim.) (1997), *Härkätaistelija kentän reunalla*. Jyväskylä: Jylk).

Tarinoittamalla tiedettä kokemuksista

- Kokonaisuuden otsikko vie lukijan ajattelemaan inhimillisen ja (ruumiillisen) kokemuksen, tarinallisuuden ja tieteellisyyden välisiä suhteita. Miten voimme kirjoittaa – tehdä tarinaa – asioista, jotka ovat ikään kuin luonteeltaan non-verbaalisia ja miten voimme tehdä tiedettä tarinoista, jotka ovat aivan arkisia ja meille kaikille tuttuja.

a) kirjoittamiseen liittyvät ratkaisut

- Erilaisilla kirjoittamistyyyleillä hain koherenssia kussakin luvussa keskeiseen substanssiin, mutta samalla tietysti performoin oman kokija- ja kirjoittajaidentiteettini monimuotoisuutta. Yhdistämällä nämä erilaiset kirjoittamistyylyt ja niiden takana olevat kirjoittajaidentiteetit yhdeksi artikkeliksi loin myös omaelämäkerrallisen koherenssin, joka on jokaiselle kirjoittajalle tärkeää. Omaelämäkerrallisilla tarinoillahan pyrimme luomaan jonkinlaista jatkuvuutta tähän postmoderniksi kutsuttuun näennäisesti epäjatkuvaan maailmaan, jossa elämän draama (ruumiilliset kokemukset) ja sosiaaliset, kulttuurista tutut tarinat pitäisi saada sidottua omaksi sisäiseksi tarinaksi.

b) teoreettisiin keskusteluihin kiinnittyminen

Ensimmäinen tarina kertoo isän ja pojan suhteesta, toinen nuoren miehen suhteesta urheiluun ja tulevaisuuteensa, kolmas aikuisen miehen suhteesta omaan ruumiiseensa ja sitä kautta historiaansa ja elämänvalintoihinsa ja neljäs kertoo isyydestä, uudesta suhteesta maailmaan. Ne yhdessä kertovat muuttuneesta miehisytydestä, ruumiillisuuden tärkeydestä ja läheisten tunnesuhteiden merkityksestä unohtamatta niitä historiallisia, materiaalisia, sosiaalisia kuin kulttuurisiakaan tiloja, asentoja ja suhteita, jotka ovat voineet yhdessä rakentaa omaelämäkerrallista asiantuntijuuttani.

Tutkimuksen – joskus unohtunut – tehtävä on totuuden etsiminen. Minulle se on kuitenkin edelleenkin tärkein tavoite, vaikka lukijasta on tämän edellisen perusteella saattanut tuntua siltä, että tarinani ovat puhtaasti fiktiivisiä. Itse pidän niitä faktiivisina – kiitos kirjailija Harri Tapperille tästä termistä – eli niissä on yritetty kirjoittaa ”elämä sellaisena kuin se oli” samalla myöntäen se, että myöhemmin eletty elämä, omassa tapauksessani myös teoreettinen oppineisuus, vaikuttaa siihen, mitä menneisyydestämme voimme kirjoittaa. Totuudellisinta lieneekin se, että yrittää tarinoittamisellaan kertoa myös näistä uusista, tapahtumahetken jälkeen syntyneistä tulkinnoista niin rehellisesti ja avoimesti kuin voi. Siihen olen pyrkinyt tarinoittamalla tiedettä kokemuksista.